LISÄSELVITYS
Apulaisprofessori Tatu Hyttinen

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: HE 71/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 16 luvun muuttamisesta.

Kysymyksenasettelu

Olin keskiviikkona 16.9.2025 kuultavana lakivaliokunnassa hallituksen esityksestä, jossa ehdotetaan kriminalisoitavaksi niin sanottu sinivilkkusabotaasi (ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 a §). Esityksen mukaan olisi tarpeellista kriminalisoida myös sinivilkkusabotaasin lievempi tekomuoto, eli poliisi- tai hälytystoiminnan haittaaminen (ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §).

Ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentin nojalla poliisi- tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomittaisiin myös se, joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa. Käytännössä ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentti laajentaisi rangaistusvastuun koskemaan myös sellaisia tekomuotoja, jotka eivät sisällä väkivaltaa tai sillä uhkaamista tai omaisuuden anastamista, vahingoittamista tai käytön estämistä.

Kirjallisessa lausunnossani (15.9.2025) sekä kuulemistilaisuudessa (16.9.2025) nostin esille, että ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentti olisi tulkintani mukaan perusoikeusherkkä tunnusmerkistötekijä. Niinpä esitin, että tunnusmerkistön avointa muotoilua voidaan pitää ongelmallisena perustuslain 13 §:n 1 momentissa turvatun kokoontumisvapauden ja erityisesti mielenosoitusvapauden näkökulmasta.

Kuulemistilaisuudessa minulta pyydettiin lisäselvitystä seuraavaan kysymykseen:

– Olisiko lakivaliokunnan perusteltua pyytää eduskunnan työjärjestyksen 38 §:n 2 momentin nojalla perustuslakivaliokunnalta lausuntoa siitä, miten hallituksen esitystä on arvioitava perustuslain säännösten näkökulmasta?

Tässä lisäselvityksessä keskityn arvioimaan nimenomaan sitä, onko ehdotettua rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momenttia pidettävä sillä tavalla ongelmallisena, että sen hyväksyttävyyttä arvioitaessa pitäisi tarkemmin selvittää ne perustuslailliset reunaehdot, joita kokoontumisvapaudesta voi ehdotetulle rangaistussäännökselle seurata.

Lisälausuntona esitän kunnioittavasti seuraavan.

Ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentin perus- ja ihmisoikeusherkkyys

Esityksessä on ehdotettu, että rikoslain 16 lukuun sisällyttäisiin uusi 3 a §:ä, jossa kriminalisoitaisiin sinivilkkusabotaasi seuraavalla tavalla:

> Joka estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa
> 1) käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää väkivaltaa poliisin taikka pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvaa kohtaan tai
> 2) anastamalla poliisin, pelastustoimen tai ensihoidon toiminnassa käytettävän kulkuneuvon tai olennaista välineistöä, merkittävästi vahingoittamalla sellaista kulkuneuvoa tai välineistöä taikka estämällä sellaisen kulkuneuvon tai välineistön käytön on tuomittava poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta vankeuteen enintään neljäksi vuodeksi.
> Poliisi- tai hälytystoiminnan vaikeuttamisesta tuomitaan myös se, joka menettelee 1 momentissa tarkoitetulla tavalla sitä kohtaan, joka poliisi-, pelastus- tai ensihoitotoiminnan henkilökuntaan kuuluvan henkilön pyynnöstä tai suostumuksella avustaa poliisi- tai hälytystoiminnassa

Lisäksi rikoslain 16 lukuun on ehdotettu lisättäväksi uusi 3 b §, jossa kriminalisoitaisiin poliisi tai hälytystoiminnan haittaaminen. Sen 2 momentin nojalla poliisi tai hälytystoiminnan haittaamisesta tuomittaisiin se, ”– – joka oikeudettomasti muulla kuin 3 a §:ssä tarkoitetulla tavalla estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa”. Lainkohtaa koskevissa perusteluissa on muun ohella todettu, että ”– – kysymykseen voisivat tulla varsin monenlaiset teot (esityksen s. 51). Esityksen mukaan rangaistavaa voisi olla esimerkiksi se, että henkilö menee ” – – hälytysajoneuvon eteen istumaan ja näin toiminnallaan estää tai olennaisesti vaikeuttaa poliisi- tai hälytystoimintaa.” (esityksen s. 51). Lisäksi esityksessä on todettu, että muutkin vastaavat menettelyt voisivat täyttää tunnusmerkistön (esityksen s. 51).

Selvää on, että väkivaltaisia piirteitä sisältäviin mielenosoituksiin voidaan puuttua, eikä puuttuminen edellytä esimerkiksi sitä, että se kyettäisiin oikeuttamaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevan 11 artiklan 2 kohdalla, joka sisältää edellytykset mielenosoituksiin puuttumiseksi. Näin ollen ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 a §:ä ei ole kokoontumisvapauden näkökulmasta ongelmallinen.

Sen sijaan ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b:n 2 momentin hyväksyttävyyttä on tulkintani mukaan arvioitava perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa turvatun kokoontumisvapauden ja erityisesti mielenosoitusvapauden näkökulmasta (PL 13.1 §, EIS 11 artikla; kokoontumisvapaus on turvattu myös YK:n Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 21 artiklassa sekä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 12 artiklassa). Asiaa voidaan konkretisoida julkisuudessa esillä olleilla

ilmastomielenosoituksilla, jotka mitä ilmeisemmin ovat sisältäneet myös menettelyitä, joita voidaan pitää oikeudettomana (eli kyse on voinut olla sinänsä lain vastaisesta kansalaistottelemattomuudesta, kuten tieliikenteen laittomasta estämisenä). Julkisuudessa olleiden tietojen nojalla menettely on mahdollisesti voinut myös olennaisesti vaikeuttaa poliisitoiminta. Jos ehdotettu laki tulee voimaan, onko tarkoitus, että tulevaisuudessa tämänkaltaiseen menettelyyn tai tämänkaltaisiin mielenilmauksiin voitaisiin puuttua poliisintai hälytystoiminnan haittaamisena, jos menettelystä aiheutuisi olennaista haittaa poliisitoiminnalla, kuten usein todennäköisesti aiheutuu? Ja jos menettelyyn voitaisiin puuttua ehdotetun rikostunnusmerkistön nojalla, miten asiaa olisi arvioitava mielenosoitusvapauden näkökulmasta?

Hallituksen esityksessä on sinänsä todettu, että mielenosoitukset voivat sisältää menettelyitä, joita voidaan pitää oikeudettomana (esityksen s. 48). Lisäksi esityksessä on todettu, ettei ehdotetun rikosoikeudellisen sääntelyn tarkoituksena olisi rajoittaa perustuslaissa turvattua ” – – sananvapautta ja kokoontumisvapautta tai puuttua näin kokoontumislain (530/1999) mukaisesti asianmukaisesti järjestettyihin kokoontumisiin, kuten mielenosoituksiin.” (esityksen s. 48, ks. myös esityksen s. 53). Nähdäkseni asian arvioinnissa olisi kuitenkin perusteltua huomioida tarkemmin esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) tulkintakäytäntö, jossa on muun ohella katsottu, ettei mielenosoituksen laittomuus (oikeudettomuus) sellaisenaan välttämättä oikeuta poliisia puuttumaan mielenosoitukseen, jos kyse on vaaraa aiheuttamattomasta väkivallattomasta mielenosoituksesta.

Esimerkiksi tapauksessa Oya Ataman v. Turkki (5.12.2006) ihmisoikeustuomioistuin katsoi, etteivät mielenosoittajat olleet aiheuttaneet erityistä vaaraa yleiselle järjestykselle muutoin kuin tieliikennettä häiritsemällä. Tilanteessa oli ongelmallista, että poliisi oli tästä huolimatta pyrkinyt käskyttämällä ja pippurisumutinta käyttäen lopettamaan mielenosoituksen. Tämä oli ihmisoikeustuomioistuimen mukaan kokoontumisvapauden vastaista. Asian arvioinnissa annettiin painoarvoa suhteellisuusperiaatteelle, mistä voidaan muun ohella päätellä, että myös rikosoikeudellinen reagointi mielenosoitusvapauteen voi olla perus- ja ihmisoikeusdoktriiniin sisältyvän suhteellisuusperiaatteen vastaista, vaikka mielenilmauksesta aiheutuisikin haittaa poliisitoiminnalle esimerkiksi siten, että mielenosoittajat eivät tottele poliisin käskytystä. Myös rikosoikeudellinen reagointi esimerkiksi erilaisiin hallitusten vastaisiin mielenilmauksiin voisi olla ongelmallista, vaikka niiden aikana olennaisesti vaikeutettaisiinkin poliisitoimintaa (ks. esim. Huseynli ym. v. Azerbaidžan, 11.5.2016).

Nähdäkseni ehdotetun rikoslain 16 luvun 3b §:n 2 momentin perus- ja ihmisoikeusoikeusherkkyyttä lisää olennaisesti se, että kyse on varsin avoimesta tunnusmerkistötekijästä. Pidänkin tärkeänä korostaa, että ehdotetun kriminalisoinnin kaltaisessa tilanteessa

kyse säännöksen täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta ei ole vain rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen liittyvä kysymys, vaan yhtä lailla kyse on mielenosoitusvapauden turvaamisesta. Kyse on toisin sanoen siitä, että avoin tunnusmerkistötekijä voi sallia poliisille liiankin rajoittamattoman mahdollisuuden puuttua mielenosoituksiin. Tarkastelen seuraavaksi lähemmin tätä kysymystä.

Ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b:n 2 momentin avoimuus

Perustuslakivaliokunta on usein todennut rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttävän rikosoikeudelliselta sääntelyltä tarkkarajaisuutta ja täsmällisyyttä (ks. viimeaikaisesta lausuntokäytännöstä esim. PeVL 34/2021 vp; PeVL 20/2022 vp; PeVL 24/2024 vp; PeVL 7/2025). Tavoitteena on, että ehdotetun kriminalisoinnin sanamuodon perusteella voitaisiin ennakoida, mikä täsmällisesti ottaen on tunnusmerkistön nojalla kiellettyä ja mikä ei.

Vaikka perustuslakivaliokunta vaikuttaisi lausunnoissaan suhtautuneen melko sallivasti arvostuksenvaraisiin ja tulkinnallisiin tunnusmerkistötekijöihin, ongelmallisena on pidetty täysin avoimia tunnusmerkistötekijöitä (ks. esim. PeVL 16/2013 vp ja PeVL 6/2014 vp). Erityisen ongelmallisina voidaan pitää sellaisia tunnusmerkistöjä, jotka jättävät lainsoveltajalle huomattavasti tapauskohtaista harkinnallista tilaa. Tulkintani mukaan harkinnanvaraisten tunnusmerkistöjen ongelmallisuus korostuu niissä tilanteissa, joissa kyse on perusoikeusherkästä tunnusmerkistötekijästä, kuten tunnusmerkistötekijästä, joka perustaa poliisille toimivaltuuksia puuttua keskeisiin demokraattisiin oikeuksiin, kuten perustuslaissa turvattuun oikeuteen osoittaa mieltä.

Asian arvioinnissa on käsittääkseni huomioitava myös se, että perustuslakivaliokunta on pitänyt avoimia tekotapatunnusmerkistöjä hyväksyttävinä vain poikkeuksellisissa tapauksissa. Myös tämä korostaa tarvetta suhtautua varauksellisesti siihen, että avoin tekotapatunnusmerkistö hyväksyttäisiin tilanteessa, jossa on tunnistettavissa rikoslain ja mielenosoitusvapauden mahdollinen ristiriitatilanne.

Johtopäätökset

Selvää on, että ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentti on luonteeltaan avoin tunnusmerkistö. Sen nojalla voidaan puuttua esimerkiksi poliisitoiminnan vaikeuttamiseen, vaikka teko ei olisi millään tavalla väkivaltainen tai omaisuutta vahingoittava. Se, minkälaisiin tekoihin tunnusmerkistön nojalla voitaisiin puuttua, jää niin ehdotetun lain sanamuodon kuin lain perusteluiden nojalla avoimeksi. Tästä seuraa, että lainsoveltajalle jäisi merkittävästi tulkinnallista tilaa, joka voisi olla ongelmallista etenkin niissä tilanteissa, joissa tunnusmerkistöä sovelletaan mielenosoitusten yhteydessä.

Nähdäkseni ehdotetun rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentin suhteesta perustuslakiin ja ihmisoikeussopimuksiin on tiettyä epäselvyyttä, kun huomioidaan, että kyse on nimenomaan varsin avoimesta ja samalla myös perus- ja ihmisoikeusherkästä tunnusmerkistötekijästä. Näin ollen johtopäätökseni on, että lakivaliokunnan olisi perusteltua pyytää asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalta.

Luonnollisestikin olisi mahdollista myös jättää ehdotettu rikoslain 16 luvun 3 b §:n 2 momentti säätämättä, mikä tulkintani mukaan olisikin pohdinnan arvoinen ratkaisu.

Torinossa 18.9.2025

Tatu Hyttinen
Rikosoikeuden apulaisprofessori